

ISLAMSKA MISAO

- Osnivač i izdavač:** Fakultet za islamske studije,
Novi Pazar
- Za izdavača:** prof. dr. Enver Gicić
- Glavni urednik:** prof. dr. Enver Gicić
- Pomoćnik urednika:** prof. dr. Hajrudin Balić
- Redakcija:** prof. dr. Sulejman Topoljak
prof. dr. Metin Izeti
doc. dr. Haris Hadžić
prof. dr. Admir Muratović
prof. dr. hfz. Almir Pramenković
- Šerijatski recenzent:** prof. dr. hfz. Almir Pramenković
- Lektor:** Binasa Spahović
- Tehničko uređenje:** Media centar Islamske zajednice,
Novi Pazar
- Štampa:** El-Kelimeh, Beograd
- Tiraž:** 500 primjeraka
- Adresa redakcije:** Fakultet za islamske studije
ul. Rifata Burdževića 1
36300 Novi Pazar

CIP - Katalogizacija u publikaciji
Narodna biblioteka Srbije, Beograd

378:28

ISLAMSKA misao : godišnjak Fakulteta za islamske studije
u Novom Pazaru / glavni urednik Almir Pramenković . - 2007, br.
1 - . Novi Pazar (Gradski trg) : Fakultet
za islamske studije, 2007- (Beograd : El-Kelimeh). -24 cm

Godišnje
ISSN 1452-9580 = Islamska misao (Novi Pazar)
COBISS.SR-ID 141771532

hfz. prof. dr. Almir Pramenković

STANJE IMANA POVEĆANJE I SMANJENJE U SVJETLU KUR'ANA I SUNNETA

REZIME

Tekst *Stanje imana – povećanje i smanjenje u svjetlu Kur'an i sunneta* tretira važnu tematiku islamskog akaida. Jedna od prvih kontraverzi u ranoj historiji islama bilo je pitanje imana – vjerovanja. Ovo pitanje polarizovalo je muslimansku zajednicu na liberalne murđžije koji su tvrdili da se iman sastoji od vjerovanja srcem, te da djela nisu potrebna, i ekstreme haridžije i mutezile čiji stav je bio da iman ne može postojati bez djela. Na temelju ovog pitanja nastalo je i pitanje povećanja i smanjenja imana. Ehlišunetski učenjaci svoj stav da se iman povećava i smanjuje temeljili su na brojnim kur'anskim ajetima, hadisima kao i izrekama prvih generacija. Indikativan je stav Ebu-Hanife, da se iman ne povećava i ne smanjuje, što se, na prvi pogled, suprostavlja stavu većine islamskih učenjaka. Naime, Ebu-Hanife u definiciji imana ne ubraja djela jer smatra da su djela posljedica imana. Tako postaje jasno da se radi o semantičkoj i formalnoj razlici, jer svi se slažu da nepostojanje ubjeđenja implicira nevjerstvo te da se grijehnikom smatra onaj ko izostavi djela.

SUMMARY

This article *State of iman – increase and decrease in the light of Qur'an and Sunnah* deals with significant subject of Islamic iman - belief. One of the first controversies in early history of Islam was the issue of belief. The issue polarized Muslim community into liberal Murjits who believed that iman

consists of heart belief only so that actions of body are not necessary, and extremist Harijits and Mutezilits who believed that iman without bodily actions cannot stand. Intrinsically associated question with this was the issue of increase and decrease of iman. Ehlisunet scholars based their position, islam increases and decreases, on numerous the Qur'anic verses, the Prophet tradition as well as sayings of the first generations. Position of Ebu Hanife on this matter, iman does not increase nor decrease, seems to be contradicting the position of majority of Islamic scholars. As a matter of fact, Ebu Hanife did not mention bodily action in definition of iman as he believed that they are natural consequences of iman. Thus it becomes vividly clear that it is about formal and linguistic difference between him and other scholars since they all agree that lack of iman implies disbelief and that he who does not have bodily action has been considered sinner.

UVOD

Povijesno gledano, pitanje imana – vjerovanja jedno je od prvih i naj-diskutabilnijih pitanja s kojim su se prvi muslimani suočili nakon sukoba između Alije bin Ebi-Taliba i Muavije. Kur'an jasno i eksplicitno naglašava da se iman povećava što potkrepljuju mnogi hadisi poslanika Muhammeda, a.s., kao i predaje prvih generacija. Međutim, u povijesti islama primjetne su različite interpretacije ovog pitanja. Važno je ukazati na činjenicu da razilaženje po ovom pitanju nastaje kao rezultat definiranja suštine imana. Kao u slučaju drugih pitanja, pristup ovom pitanju vjere polarizirao se između dvije suprostavljene grupacije: haridžija, (i mutezila) koji su tvrdili da vjeru u srcu moraju pratiti dobra djela, i murdžija, koji su smatrali da suštinu imana čini vjerovanje srcem, te da to ne moraju djela pratiti.¹ Puritanizam haridžija je bio nerealističan toliko da je prijetio opstanku muslimanske zajednice, dok je konformizam murdžija bio toliko liberalan da je narušavao same temelje islamske moralnosti.

Ehlisunetski učenjaci smatraju da su i djela neophodna, ali onaj ko ih izostavi postaje grješnik, ali ne i nevjernik. Pobornici ovog stava zauzimaju ispravnu poziciju, te nisu ni strogi kao haridžije i mutezile, niti previše blagi kao murdžije.² Takav stav zastupali su imam Malik, *Šafija*, El-Evzai, učenjaci Medine, svi imami hadisa kao što su Ahmed bin Hanbel, Ishak bin Rahvejh, apologeti kao što su Haris bin Esed El-Muhasibi, Ebu-l-Abbas el-Kalanisi, Ebu Ali Es-Sekafi i dr.³ Svi su oni na stanovištu da se ljudi razlikuju po pi-

1 Ko posvjedoči vjerovanje jezikom ali to ne prihvati srcem munafik je (licemjer) – nije vjernik Allah, dž.š., kaže: *“Vjerujemo u Allaha i u onaj svijet!” - a oni nisu vjernici.* Kur'an, El-Bekare, 8. Ovo je stav Keramija koji tvrde da se iman sastoji samo od riječi. Izuzetak ovog pravila su soba koju zadesi smrt, prije nego je verbalno posvjedočila šehadet, a imala je namjeru da to učini kao i osoba nad kojom se vrši represija da izgovori riječi nevjerovanja. Na tom ukazuje Kur'an: *Onoga koji zanijeće Allaha, nakon što je u Njega vjerovao – osim ako bude na to primoran, a srce mu ostane čvrst ovojjeri - ček aAllahova kazna. One kojima se neovjerstoo bude mililo stići će srdžba Allahova i njih čeka patnja velika.* Kur'an, En-Nahl, 106.

Ko posvjedoči vjerovanje srcem, međutim, to ne posvjedoči jezikom, a u mogućnosti je to učiniti, nije vjernik. Uzvišeni kaže o mušricima Kurejša: *Mi znamo da tebe zaista žalosti to što oni govore. Oni, doista, ne okrivljuju tebe da si ti lažac, nego nevjernici poriču Allahove riječi.* Kur'an, El-En'am, 33. O jevrejima Kur'an kaže: *Oni kojima smo dali Knjigu znaju Poslanika kao što sinove svoje znaju, ali neki od njih doista svjesno istinu prikrivaju.* Kur'an, El-Bekare, 146. Es-Sefarini Muhammed ibn Ahmed ibn Salim En-Nabulsi El-Hanbeli, *Haštijetu-d-durreti-l-mudijjeti fi akdi-l-firkati-l-merdijije*, 1416. Hl., str. 71; El-Fevzan Salih bin Fevzan bin Abdullah, *Šerhu-d-durreti-l-mudijjeti fi akdi-l-firkati-l-merdijije li-s-Sefarini*, 2004., str. 155-156; El-Mejdani Abdur-Rahman Hasan, *El-akidetu-l-islamijjetu ve ususuha*, Daru-l-kalem, Damask, 1997., str. 77.

2 Adilović Zuhdija, *Hasan Kafija Prusćak i njegovo djelo – svjetlost istinske spoznaje o temeljima vjere: komentar Tahavijeve poslanice izakaida*, Islamska pedagoška akademija, Zenica, 2004., str. 194.

3 En-Nesefi Ebu-l-Muin Mejmun bin Muhammed, *Tebisiretu-l-edille fi usuli-d-din*, Ankara, 2004., 2/404. Imam El-Maturidi naglašava da vjera nije nužno uvjetovana dobrim djelima. On tvrdi da budući da je vjera stvar srca, a djela stvar tijela, to ne znači, ako tijelo nekada propusti slijediti srce, da vjera prestaje postojati. Vjerovatnije je, kaže El-Maturidim da će ova vjera u srcu proizvesti dobra djela nego da neće. Cerić Mustafa, *Korijeni sintetičke teologije u islamu – Ebu Mensur el-Maturidi*, preveli s engleskog: Enes Karić i Edib Muftić, Kalem,

tanju imana, te da se iman povećava pokornošću i smanjuje grijehom.⁴ Međutim, postoji grupa koja smatra da se iman ne povećava i ne smanjuje kao što Šumerije, Nedžarije, Gejlanije.⁵ Takav stav se može naći i kod imama Ebu-Hanife kao i kod njegovih sljedbenika.⁶

ZNAČENJE POJMA IMAN

Jezičko značenje pojma iman

Jezički iman se derivira od glagola آمن – يؤمن koji aludira na dva značenja:

Davanje sigurnosti:

Koji ih gladne hrani i od straha brani.⁷

Vjerovanje:

Oni govore: "Budite jevreji, odnosno kršćani, i bićete na pravome putu!" Ti reci: "Ne, mi smo vjere Ibrahimove, koji je ispravno vjerovao; on nije nikoga Allahu ravnim smatrao."⁸

"O oče naš," - rekoše - "bili smo otišli da se trkamo, a Jusufa smo ostavili kod naših stvari, pa ga je vuk pojeo. A ti nam nećeš vjerovati, iako istinu govorimo."⁹

Šerijatsko značenje pojma iman

U šerijatskom smislu, iman je pojam koji se nekad spominje samo za vjerovanje u Allaha, dž.š., Njegove meleke, knjige, poslanike, Sudnji dan i kada' i kader. Ovo značenje ima onda kada se u kur'anskim i hadiskim tekstovima spominje zajedno sa islamom, kao što je to slučaj u Džibrilovom hadisu. Pod pojmom iman može se misliti na cjelokupnu vjeru, a to je u slučaju kada se spominje odvojeno od islama, kao što je u sljedećem ajetu:

„Allah je zaštitnik onih koji vjeruju...“¹⁰

Sarajevo, 2012., str. 219.

4 El-Hakemi Hafiz Ibn Ahmed, *Mearidžu-l-kabuli bišerhi sullemi-l-vusuli ila ilmi-l-usuli fi-t-tewhid*, Daru Ibnu-l-Dževzi, Rijad, 2006., 3/1180; El-Dželi Ahmed Muhammed, El-Aši El-Adžemi, Hajdar Farig Abdulgina, *El-akidetu-l-islamijetu*, San'a, 2009., 2/151.

5 Šumerije, Nedžarije i Gejlanije su ogranci sekte Murdžia. Nedžarije smatraju da se iman sastoji samo od spoznaje Boga i onoga s čime je došao Poslanik, a.s.En-Nesefi Ebu-l-Muin Mejmun bin Muhammed, *Tebširetu-l-edille fi usuli-d-din*, 2/404. Keramije smatraju da se iman sastoji samo od spoznaje. Osim toga, tvrdili su da su svi munafici u vrijeme Poslanika, a.s., pravi vjernici.

6 El-Kari Mula Ali, *Šerhu-l-fikhi-l-ekberi liebi Hanifeti en-Nu'man*, Daru-n-nefais, Bejrut, 1997., str. 181-2.

7 *Kur'an*, Kurejš, 4.

8 *Kur'an*, El-Bekare, 135.

9 *Kur'an*, Jusuf, 17.

10 *Kur'an*, El-Bekare, 257.

POVEĆANJE I SMANJENJE IMANA

Ehlisunetski učenjaci svoj stav povećanja i smanjenja imana temelje na racionalnim i tradicionalnim argumentima.

Racionalni argument povećanja i smanjenja imana

Racionalni argument se temelji na premisi: „ukoliko se iman ne povećava i ne smanjuje onda bi iman cijelog umeta bio jednak. Konsekventno tome, zaključilo bi se da su grješnici jednaki sa vjerovjesnicima i melecima u imanu”.¹¹ Osim toga, svaki vid ibadeta dio je imana, tako da nema potpunog imana sve dok se svi vidovi ibadeta ne izvrše.¹²

Tradicionalni argument povećanja i smanjenja imana

Argumenti iz Kur'ana

„On ulioa smirenos usrca vjernika da bi još više učvrstili vjerovanje koje imaju – a vojske nebesa i Zemlje su Allahove; Allah sve zna i mudar je”¹³

„One kojima je, kada su im ljudi rekli: „Neprijatelji se okupljaju zbog vas, trebate ih se pričuvati!” – to je učvrstilo vjerovanje, pa su rekli: „Dovoljan je nama Allah i divanje On Gospodar!”¹⁴

„Pravi vjernici su oni čija se srca strahom ispune kad se Allah spomene, a kad im se riječi njihove kazuju, vjerovanje im povećavaju i samo se na Gospodara svog oslanjaju.”¹⁵

„A kad bude objavljena neka sura, ima ih koji govore: «Kome je od vas ova učvrstila vjerovanje?» Što se tiče vjernika, njima je učvrstila vjerovanje, i oni se raduju.”¹⁶

Argumenti iz Sunneta

Što se tiče hadisa, Poslanik, a.s., kaže: „Iman sadrži sedamdeset i nekoliko dijelova.”¹⁷ Imam Ez-Zuhri u komentaru spomenutog hadisa kaže da sam hadis ukazuje da značenje imana obuhvata sve segmente i dijelove imana.¹⁸

---

11 El-Badžuri Ibrahim bin Muhammed, *Fethu-l-medžidi fi bejani tuhfeti-l-muridi ala džehereti-t-tevhid*, Daru-l-Bejruti, Damask, 2002., str. 128.

12 En-Nesefi Ebu-l-Muin Mejmun bin Muhammed, *Tebširetu-l-edille fi usuli-d-din*, 2/417. Uputno je napomenuti da se ovdje ne radi o beskonačnom povećanju ili imana, već povećanju i smanjenju u okviru dijelova imana odnosno vidova i aspekata ibadeta. Tako onaj ko izvršava ibadete njegov iman se povećava sve dok se ne kompletira izvršenjem svih vidova ibadeta.

13 *Kur'an*, El-Feth, 4.

14 *Kur'an*, Ali Imran, 173.

15 *Kur'an*, El-Enfal, 2.

16 *Kur'an*, Et-Tevba, 124.

17 *Sahihu-l-Muslim*, broj hadisa: 53.

18 El-Hakemi Hafiz Ibn Ahmed, *Mearidžu-l-kabuli bišerhi sullemi-l-ousuli ila ilmi-l-usuli fi-t-tevhid*, 2/756.

Ebu-Muhammed El-Husejn bin Mesud El-Begavi kaže da je islam, u hadisu kojeg prenosi Omer,¹⁹ a.s., naziv za djela, dok je naziv iman za srčano vjerovanje. Međutim, to nikako ne znači, El-Begavi naglašava, da djela nisu sastavni dio imana, kao što ne znači da vjerovanje srcem nije dio islama. El-Begavi smatra da su pojmovi iman i islam jedno, te da ih obuhvata termin *din-vjera*, jer je zato Poslanik, a.s., rekao: „*To je Džibril, došao je da vas podučio vašoj vjeri.*“²⁰

Poslanik a.s., kaže da će iz vatre izaći svako ko u srcu bude imao trunku imana.²¹ Imam El-Gazali smatra da ne bi imalo smisla govoriti o razlkama ukoliko vjerovanje u srcu ne varira.²²

Ibn Kajjim El-Dževzije kaže: „Svaki hadis o tome da se iman ne povećava i ne smanjuje je lažan i izmišljen.“²³

Predanja prvih generacija o povećanju i smanjenju imana

Osim ajeta i hadisa postoji veliki broj izreka prvih generacija koji potvrđuju stav o povećanju i smanjenju imana. Prenosi se da su Ebu-Derda, Ibn Abbas i Ebu-Hurejre rekli: „Iman se povećava i smanjuje.“²⁴

Ebu Sufjan bin Ujejne je rekao: „Iman se sastoji od riječi i djela, povećava se i smanjuje.“ Njegov brat, Ibrahim bin Ujejne ga upita: „Zar kažeš da se iman smanjuje?!“, on odgovori, „Smanjuje se toliko da od njega ne ostane ništa.“²⁵

Ibn Mesud je u dovi govorio: „Allahu dragi, povećaj nam iman, jekin i razboritost.“²⁶

Imam El-Evzai kaže: „Iman ne može postojati bez riječi. Iman i riječi ne mogu postojati bez djela, a iman, riječi i djela ne mogu postojati bez nijeta.“²⁷

Imam Šafija tvrdi: „Idžma ashaba, tabiina i njihovih sljedbenika je da se iman sastoji od riječi, djela i nijeta.“²⁸

19 Sahihu-l-Muslim, broj hadisa: 8.

20 El-Hakemi Hafiz Ibn Ahmed, *Mearidžu-l-kabuli bišerhi sullemi-l-ousuli ila ilmi-l-usuli fi-t-tevhid*, 2/757.

21 Sahihu-l-Buhari, broj hadisa: 44.

22 El-Gazali Ebu Hamid Muhammed, *Preporod islamskih nauka, Oživljavanje vjerskih znanosti*, Libris, Sarajevo, 2004., 1/409-412.

23 El-Badžuri Ibrahim bin Muhammed, *Fethu-l-medžidi fi bejani tuhfeti-l-muridi ala džehereti-t-tevhid*, str. 129.

24 El-Dželi Ahmed Muhammed, El-Aši El-Adžemi, Hajdar Farig Abdulgina, *El-akidetu-l-islamijetu*, San'a, 2009., 2/152.

25 Es-Sabuni Ebu Usman Ismail bin Abdurrahman, *Akidetu-s-selefi ve ashabi-l-hadis*, Daru-l-minhadž, Kairo, 2003., str. 79.

26 Adilović Zuhdija, *Hasan Kafija Prušćak i njegovo djelo – sojetlost istinske spoznaje o temeljima vjere: komentar Tahavijeve poslanice izakaida*, str. 194.

27 El-Lalikai Ebu Kasim Hibetullahi ibn Hase ibn Mensur Et-Taberi, *I'tikadu ehli-s-sunneti ve-l-džema'ati mine-l-kitabi ve-s-sunneti ve idžmai-s-sahabeti ve-t-tab'i'ine min ba'dihim*, Daru Tajjibe, Rijad, 2003., 5-6/956.

28 El-Lalikai Ebu Kasim Hibetullahi ibn Hase ibn Mensur et-Taberi, *I'tikadu ehli-s-sunneti ve-l-*

Imam El-Buhari je rekao: „Znanje sam uzeo od 100 i više učenjaka. Nisam imao znanje osim od onog ko je govorio: iman se sastoji od riječi i djela.“²⁹

El-Mejdani zastupa mišljenje da se iman povećava i smanjuje, i to elaborira na slijedeći način. On tvrdi da novorođenče protokom vremena raste, razvija se, počne učiti i obavljati mnoge tjelesne funkcije, a da za to vrijeme ne dobija novi dio tijela. Za vrijeme tog procesa dijete nije dobilo treću ruku ili oko itd. Po njemu, iman se na identičan način povećava. Iman u srcu čovjeka je kao novorođenče, potpuno sa svim dijelovima, a onda se protokom vremena povećava, činjenjem dobrih djela kao što novorođenče protokom vremena raste i razvija se. Što se iman više povećava to se reflektuje na ponašanje koje postaje sve plodotvornije. U suprotnom, kada nema dobrih djela, iman se smanjuje što je identično situaciji novorođenčeta ukoliko ne dobije adekvatnu hranu, tada oslabi i ne razvija se pravilno.³⁰

IMAN POSLANIKA

Islamska ulema je na stanovištu da se iman poslanika povećava, ali ne samnjuje. Svoj stav baziraju na tezu: da bi iman bio potpun on mora biti sposoban da primi potpunost. Primjera radi, iman Muhammeda, a.s., nakon Isra i Mi'radža nije bio kao prije toga.³¹ To potvrđuje Kur'an:

*“A kada Ibrahim reče: “Gospodaru moj, pokaži mi kako mrtve oživljuješ!” – On reče: “Zar ne vjeruješ?” – “Vjerujem” – odgovori on – “ali bih da mi se srce smiri.” “Uzmi četiri ptice” – reče On – “i isijeci ih, pa pojedine komade njihove stavi na razne brežuljke, zatim ih pozovi, brzo će ti doći. Znaj da je Allah silan i mudar.»*³²

Poslanik, a.s., kaže: „Mi smo preči sumnjati od Ibrahima.“³³

El-Muzeni komentarišući ovaj hadis kaže da ove riječi znače: nemoguće je da Ibrahim, a.s., posumnja, jer da je moguće daposlanici sumnjaju u oživljavanje mrtvih Muhammed, a.s. bi bio preči sumnjati od Ibrahima, a.s. El-Muzeni kaže: Ovim hadisom kao da Poslanik, a.s., kaže: „Ja ne sumnjam, pa znajte da ni Ibrahim nije sumnjao.“ Na ovaj način Poslanik, a.s., je iz skromnosti i edeba dao prednost Ibrahimu, a.s., u sumnji.³⁴

Imam En-Nevevi kaže da postoje različite interpretacije komentara ovog hadisa, a da je najbolje mišljenje El-Muzenija.

džema'ati mine-l-kitabi ve-s-sunneti ve idžmai-s-sahabeti ve-t-tabi'ine min ba'dihim, 5-6/957.

29 Ibid., 5-6/959.

30 El-Mejdani Abdur-Rahman Hasan, *El-akidetu-l-islamijetu ve ususuha*, Daru-l-kalem, DaD mask, 1997., str. 74.

31 El-Badžuri Ibrahim bin Muhammed, *Fethu-l-medžidi fi bejani tuhfeti-l-muridi ala dževhereti-t-tevhid*, str. 126.

32 *Kur'an*, El-Bekare, 260.

33 *Sahihu-l-Buhari*, broj hadisa: 3192.

34 El-Badžuri Ibrahim bin Muhammed, *Fethu-l-medžidi fi bejani tuhfeti-l-muridi ala dževhereti-t-tevhid*, str. 127.

IMAN MELEKA

Što se tiče imana meleka, prema mišljenju većine islamske uleme on se ne povećava niti smanjuje jer je njihov iman prirodan i urođen. Ovaj stav dijeli i imam Ebu Hanife.³⁵ Međutim, Abdu-l-Berr El-Edžhuri kaže da se iman meleka povećava ali ne smanjuje.

Kada se sumira dosada iznijeto očigledno je da postoje tri mišljenja:

- iman se povećava i smanjuje, a takav je iman umeta bilo ljudi ili džina;
- ne povećava se niti smanjuje, a takav je iman meleka, prema mišljenju većine;
- povećava ali se ne smanjuje, takav je iman vjerovjesnika.

Neki učenjaci dodaju i četvrtu vrstu, a to je da se iman smanjuje, ali ne povećava. To je iman grješnika.³⁶

Stav Ebu Hanife po ovom pitanju

Ebu Hanife tvrdi da se iman ne povećava niti smanjuje jer nije moguće pojmiti povećanje imana bez smanjenja kufra, kao što nije moguće pojmiti smanjenje imana bez povećanja kufra. Na temelju iznijete premise Ebu Hanife kaže: „Kako je moguće da vjernik istovremeno bude vjernik i nevjernik, a u vjerovanju vjernika nema sumnje kao što u nevjerovanju nevjernika nema sumnje.“³⁷ On navodi stav imama Er-Razija da iman u smislu osnove ne trpi povećanje niti smanjenje što nije slučaj sa ubjeđenjem (بنيقيد) jer se ljudi razlikuju u pogledu potpunosti vjere. Zato Ibrahim, a.s., kaže: *A kada Ibrahim reče: „Gospodaru moj, pokaži mi kako mrtve oživiljuješ!“ - On reče: „Zar ne vjeruješ?“ - „Vjerujem“ - odgovorion - „ali bih da mi se srce smiri.“ - „Uzmi četiri ptice“ - reče On - „i isijeci ih, pa pojedine komade njihove stavi na razne brežuljke, zatim ih pozovi, brzo će ti doći. Znaj da je Allah silan i mudar.“*³⁸ Dakle, pod povećanjem i smanjenjem se misli na jačinu imana, dok je ubjeđenje (بنيقيد) statičan i nepromjenjiv.³⁹ Isto tako, ljudi se razlikuju u pogledu jačine vida. Zajedničko svojstvo svih koji vide jeste vid, ali jedni bolje vide dok drugi slabije. Takav je odnos sa osnovom imana, ona se ne povećava niti smanjuje jer je iman čvrsto vjerovanje koje je dostiglo stepen istinskog ubjeđenja, a u tome se ne

35 El-Kari Mula Ali, *Šerhu-l-fikhi-l-ekberi liebi Hanifeti en-Nuḡman*, Daru-n-nefais, Bejrut, 1997., str. 183.

36 El-Badžuri Ibrahim bin Muhammed, *Fethu-l-medžidi fi bejani tuhfti-l-muridi ala džehereti-t-tevhid*, str. 128.

37 El-Kari Mula Ali, *Šerhu-l-fikhi-l-ekberi liebi Hanifeti en-Nuḡman*, str. 185. Imam El-Maturidi dijeli stav svog učitelja, Ebu Hanife, da se vjerovanje niti povećava niti smanjuje i jednako je u suštini, ako ne i po stupnju, vjerovanju meleka i poslanika. Cerić Mustafa, *Korijeni sintetičke teologije u islamu - Ebu Mensur el-Maturidi*, str. 219-220.

38 *Kur'an*, El-Bekare, 260.

39 El-Kari Mula Ali, *Šerhu-l-fikhi-l-ekberi liebi Hanifeti en-Nuḡman*, str. 184.

može pretpostaviti smanjenje niti povećanje.⁴⁰ U ovom slučaju povećanje i smanjenje je nepojmljivo, jer je to kraj i tu ne postoje različiti nivoi.

Ebu Hanife kaže da postoje različiti nivoi u pogledu kvaliteta (مَبْيُغِي) imana, tako da, na primjer, nije isto ubjeđenje onog ko sledii i onog ko se sledii.⁴¹ On kaže da se povećanje odnosi na količinu (مَبْمُوك) i spomenute ajete komentariše na način da se odnose na ashabe koji su vjerovali u sve što je Poslaniku, a.s., bilo objavljeno. Tada Šerijat nije bio kompletiran, a propisi su silazili sukcesivno, tako da su ashabi vjerovali u svaki novi dio objave. Novi dijelovi objave - Šerijata predstavljaju nove propise i dijelove imana. Tako su propisi slilazili sve dok se nisu upotpunili dijelovi imana. To znači da se uvjerenje nije povećao jer se uvjerenje ne može dijeliti, ali se povećava svjetlo imana.⁴² U tom kontekstu citiraju ajete:

*"Zar je isti onaj čije je srce Allahu činio sklonim islamu, pa on sledii svjetlo Gospodara svoga?"*⁴³

*"Oni žele da ustima svojim utrnu Allahovo svjetlo".*⁴⁴

Zastupnici ovog mišljenja koriste u odbranu svog stajališta ajet:

*"Sada sam vam vjeru vašu usavršio i blagodat Svoju prema vama upotpunio i zadovoljan sam da vam islam bude vjera."*⁴⁵

Međutim, En-Nesefi kaže da se navedeni ajet ne može koristiti kao argument jer bi se, u tom slučaju, razumjelo kako su svi ashabi koji su preselili prije objave citiranog ajeta preselili nepotpunog imana. Osim toga, moglo bi se, iz takvog stava, razumjeti da je Poslanik, a.s., pozivao u nepotunu-nesavršenu vjeru (صِرْفَانِيد). Reći nešto tako za Kur'an i ashabe koji su zavjet (مَعْبِيد) dali Poslaniku, a.s., učestvovali sa njim na Bedr, Uhud i drugim mjestima je apsurd.⁴⁶

Sa'dduddin Et-Taftazani kaže: „Iman se ne povećava niti smanjuje jer se iman sastoji od srčanog vjerovanja koje je dostiglo nivo odlučnosti i pokornosti što je ne shvatljivo da se povećava ili smanjuje.“⁴⁷

El-Hattabi kaže: „Potpuni iman čine tri stvari: riječ - ona se ne povećava niti smanjuje, djelo - ono se povećava i smanjuje i ubjeđenje koje se povećava, ali ne smanjuje.“⁴⁸

40 Adilović Zuhdija, Hasan Kafija Pruščak i njegovo djelo - sojetlost istinske spoznaje o temeljima vjere: komentar Tahavijeve poslanice iz akaida, str. 195.

41 El-Badžuri Ibrahim bin Muhammed, Fethu-l-medžidi fi bejani tuhfti-l-muridi ala džehereti-t-tevhid, str. 130.

42 En-Nesefi Ebu-l-Muin Mejmun bin Muhammed, Tebsiretu-l-edille fi usuli-d-din, 2/416.

43 Kur'an, Ez-Zumer, 22.

44 Kur'an, Et-Tevbe, 32.

45 Kur'an, El-Maide, 3.

46 En-Nesefi Ebu-l-Muin Mejmun bin Muhammed, Tebsiretu-l-edille fi usuli-d-din, 2/417.

47 Et-Taftazani, Šerhu-l-akaidi-n-nesefijje, str. 444-445.

48 El-Badžuri Ibrahim bin Muhammed, Fethu-l-medžidifibejanituhfti-l-muridialadžehereti-t-tevhid, str. 130.

KAKO SE IMAN POVEĆAVA I SMANJUJE

Islamski učenjaci su na stanovištu da se iman povećava i smanjuje tjelesnim ibadetom i ibadetom srca.⁴⁹ Imam En-Nevevi kaže da se iman vjernika povećava razmišljanjem i iznalaženjem argumenata, te je zbog toga iman iskrenih vjernika jači od drugih jer u njihovom vjerovanju nema sumnje.⁵⁰

Ključni razlozi povećanja imana su:

Znanje.

Džundub bin Abdullah i Ibn Omer su rekli: „Naučili smo iman, a potom smo naučili Kur'an pa nam se iman povećao.“⁵¹

Ukoliko je iman, generalno gledano, znanje o Allahovim svojstvima i imenima jasno je da nisu isti oni koji imaju znanje o tome i oni koji nemaju.

Djela.

Činjenje dobrih djela i izbjegavanje loših povećava iman.

Zikr i razmišljanje.

Pod zikrom se misli na spominjanje Allahovih imena i svojstava i učenje Kur'ana.

*“Za one koje i stojeći i sjedeći i ležeći Allaha spominju i o stvaranju nebesa i Zemlje razmišljaju. “Gospodaru naš, Ti nisi ovo uzalud stvorio; hvaljen Ti budi i sačuvaj nas patnje u vatri!”*⁵²

*“One koji vjeruju i čija se srca, kad se Allah spomene, smiruju - a srca se doista, kad se Allah spomene smiruju!”*⁵³

Razmišljanje se odnosi na razmišljanje o univerzumu, otkrivanju tragova Allahovog, dž.š., stvaranja u prirodi. U tom kontekstu Uzvišeni je rekao:

*„Stvaranje nebesa i Zemlje, smjena noći i dana, lađa koja morem plovi s korisnim tovarom za ljude, kiša koju Allah pušta s neba, pa tako u život vraća zemlju nakon mrtvila njezina - po kojoj je rasijao svakojaka živa bića, promjena vjetrova, oblaci koji između neba i Zemlje lebde - doista su dokazi za one koji imaju pameti.“*⁵⁴

49 Opširnije vidi: Es-Sefarini Muhammed ibn Ahmed ibn Salim En-Nabulsi El-Hanbeli, *Haštijetu-d-durreti-l-mudijjeti fi akdi-l-firkati-l-merdijje*, 141., str. 71; El-Fevzan Salih bin Fevzan bin Abdullah, *Šerhu-d-durreti-l-mudijjeti fi akdi-l-firkati-l-merdijje li-s-Sefarini*, str. 158.

50 El-Dželi Ahmed Muhammed, El-Aši El-Adžemi, Hajdar Farig Abdulgina, *El-akidetu-l-islamijetu*, 2/153.

51 Ibid., 2/154.

52 *Kur'an*, Ali Imran, 191.

53 *Kur'an*, Er-Ra'd, 28.

54 *Kur'an*, El-Bekara, 164.

ZAKLJUČAK

Ukoliko se sumira navedeno može se konstatovati saglasnost islamskih učenjaka da se iman ne može tretirati validnim ukoliko nema tragova srčanog vjerovanja i ukoliko ga ne prate djela. Čvrst i validan iman mora inicirati pozitivno ponašanje i pokrenuti emocije. Islamsko vjerovanje ne prihvata manjkavost, jer mora biti kompletno. Iman se povećava sve dok ne dođe do stepena samokontrole i svijesti da Gospodar motri na čovjeka, a smanjuje se sve dok čovjek ne dođe do stadija nemarnosti i grijehenja. Islam je cjelina, iman je njegov dio, ali taj dio je nukleus cjeline.

Na temelju iznijetog u ovom radu, primjetno je da su pripadnici Ehli sunneta imali dva stava o povećanju i smanjenju imana: većina ih smatra da su djela sastavni dio imana, dok imam Ebu-Hanife i njegovi sljedbenici smatraju da djela nisu sastavni dio imana. Općenito se vjeruje da Ebu-Hanife ne smatra djela sastavnim dijelom imana u čemu se, navodno podudara sa stavom murđžija. Međutim, kada se sumiraju statvovi i argumenti primjetno je da nema suštinske razlike između Ebu-Hanife i većine islamskih učenjaka, već se radi o razlici leksičke, semantičke i formalne prirode. Ebu-Hanife ne spominje djela uz vjerovanje srcem i potvrde riječima zato što, prema njemu, postojanje imana u srcu mora rezultirati djelima. Iz toga se razumije da je samo u pitanju razlika definiranja imana. Osim toga, obje grupe se slažu da je nevjernik onaj ko ne posjeduje ubjeđenje, a da je grješnik onaj ko izostavi djela. Dakle, po imamu Ebu-Hanifi, iman se povećava i smanjuje s tim što smanjenje i povećanje biva u rezultatima imana, a ne imana kao katkog. U tom kontekstu imam Et-Tahavi je rekao: „A oni se razlikuju po stepenu bogobojznosti, pobožnosti, suprostavljanju grijesima i slijeđenju prioriteta“.